

Mjölkdroppen — barnhälsovårdens pionjär

Ännu aktiv förening i Helsingborg

Av Knut Persson

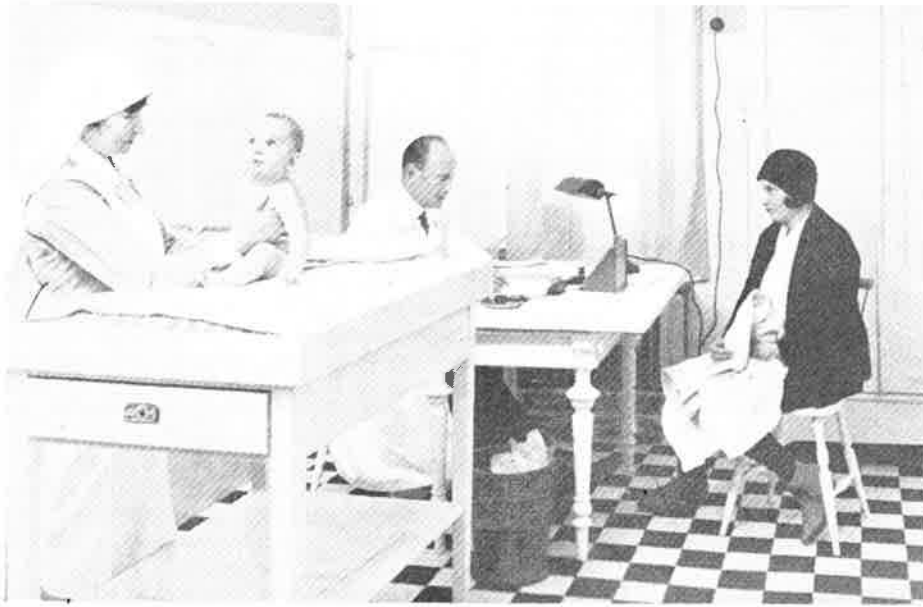
Ordet "mjölkdroppe" använt som beteckning inte på just en droppe mjölk utan på en inrättning är nog något för de flesta obekant. Kanske är det inte så egendomligt, eftersom "mjölkdroppar" i den senare betydelsen var aktiva huvudsakligen under de tre första decennierna på 1900-talet. Deras verksamhet fortsattes av den förebyggande barnvården vid barnvårdscentraler och blev en uppgift för landsting och andra sjukvårdshuvudmän.

I England skall "mjölkdroppar" ha funnits redan på 1890-talet. I Sverige bildades de närmast efter franskt mönster. Den som började i Sverige var barnläkaren Moritz Blumenthal, gift med Delsbostintan, Ida Gawell-Blumenthal. Han öppnade en mottagning den 13 december 1901 på Nytorngsgatan 25 B i Stockholm. Denne Blumenthal var en eldsjäl, som for runt i de nordiska länderna och propagerade för idén till sin död 1923.

Enligt en utredning på 1920-talet har i Sverige funnits "mjölkdroppar" på 27

En bild från 1936 illustrerar samarbete i gången tid mellan skilda vårdformer i samhället. Från vänster ses distriktssköterska, barnvårds-sköterska, socialvårdare, barnasylsföreståndare, barnvårdscentralföreståndare och fosterbarnsinspektris.

Från centralen Karl Krooksgatan 60—64 omkring 1930. Läkaren är David Lindsjö, sköterskan hette Hilda Johansson.

orter: Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Helsingborg, Gävle, Örebro, Jönköping, Uppsala, Borås, Karlskrona, Lund, Landskrona, Karlstad, Halmstad, Sundsvall, Kristianstad, Falun, Nyköping, Ystad, Härnösand, Luleå, Visby, Piteå, Arvika, Sundbyberg, Solna.

"Mjölkdropparnas" ursprungliga ändamål var att gratis tillhandahålla steriliserad mjölk i lämplig utspädning åt späda barn (upp till ett års ålder) till ej ammande mödrar. Framför allt var det barnen inom den fattiga delen av befolkningen, som verksamheten riktade sig mot. På den tiden dog omkring en tiondel av barnen innan de fyllt ett år och de som överlevde fick ofta dras med besvärliga sjukdomar.

Kärnfullt föredrag ledde till "mjölkdroppe"

I Helsingborg togs initiativet till bildande av Föreningen Mjölkdroppen av en läkare, Johan Hegardt. Vid ett möte på hotell Continental den 28 januari 1904 höll han inför ett 40-tal personer ett föredrag med titeln "Några ord om 'Mjölkdroppens' ändamål och betydelse med särskild hänsyn till frågan om behovet af en dylik inrättning i Helsingborg". Ur föredraget citeras följande:

"— I ett fattigt hem, der modern eller vårdarinnan ofta med sitt arbete måste bidra till familjens underhåll och på den grunden, utsläpad som hon är, saknar både lust och förmåga till det ingalunda ringa arbete, som fordras för barnets rätta vård, söker hon alltför ofta på det enklaste sätt tysta det lilla av hunger quidande barnet genom att gifva det hvad hon har till hands, utan afseende på om det lämpar sig för den späda organismen. Följderna häraf uteblifva icke; barnet kan icke smälta eller tillgodogöra sig den olämpliga födan, rubbningar från mage och tarm uppträda, barnet aftynar och dukar ofta under. Det är säkert, att vi här hafva att söka den måhända viktigaste orsaken till dödligheten bland barn under ett år, som enligt hvad statistiken utvisar är betydligt

större än i någon senare lefnadsperiod."

"— Erfarenheten visar också, att exempelvis rachitis och skrofulos, dessa de konstitutionella sjukdomsformerna, som ojemförligt oftast påträffas hos barn, tillhörande den fattigare delen af befolkningen, just bland dessa, redan under den späda åldern dåligt nutrieerade barn, tidigt innästlar sig och här finner den yppersta jordmån."

"Kraftigare och mera direkt ingripande medel måste erfordras för att bringa hjälp åt dessa hungrande små och detta är just hvad "Mjölkdroppen" har satt till sitt mål. Hvad är då "Mjölkdroppen"! Den är en inrättning, som har till ändamål att kostnadsfritt tillhandahålla på lämpligt sätt behandlade mjölkblandningar åt medellösa barn under ett år, hvilka af en eller annan anledning ej

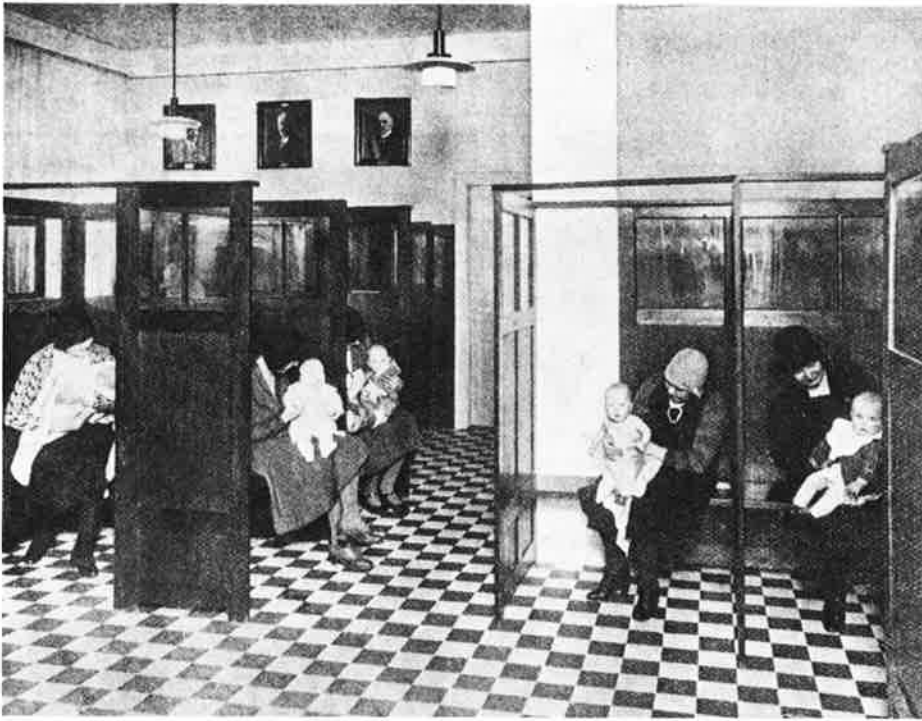
kunna erhålla den naturliga näringen från modersbrösten."

"En kort beskrifning på en dylik "Mjölkdroppes" inredning och arbetsätt torde här vara lämpligt att gifva, hvarvid jag väljer "Mjölkdroppen" i Malmö, som jag sjelf sett, och som i hufvudsak är inrättad i enlighet med den i Stockholm. Lokalen består av tre rum och kök; ett rum afsedt för förestånderskan, ett till mottagningsrum samt ett blandnings- och steriliseringsrum. Mjölkens aflemnas till anstalten tidigt om morgonen, hvarefter arbetet med blandningen vidtager. Fem olika blandningar tillredes, hvar och en i sitt olika färgade kärl; dessa blandningar fyllas derpå i lämpliga portioner på flaskor, försedda med band i motsvarande färger för att undvika förväxling. Dessa nedsätts nu i steriliseringsapparaten, som rymmer 120 flaskor, och här upphettas mjölken i strömmande vattenånga af 100° under högst 10 minuter.

Sedan de afsvalnat och nedsatts i korgar med plats för 8 flaskor i hvarje äro de färdiga till afhämtning. En dagsranson utgöres af 8 flaskor, men i fall, der modren delvis kan gifva sitt barn di, lemnas ett lämpligt mindre antal. Klockan 12—1 är hemtningstid hvarvid den person som hemtar dagsransonen måste uppvisa en biljett i samma färg, som bestämts på vederbörande blandning, och å hvilken barnets journalnummer är antecknat. Innan mjölk första gången får hemtas åt ett barn, måste detta företes i anstalten för att undersökas och vägas af dennes läkare, samt få bestämt hvilken blandning i hvarje fall bör lemnas. Derjemte måste uppvisas bevis om medellöshet, utfärdadt av fattigvårdsnämnd, fosterbarnsnämnd, församlingsdiakonissa, eller någon medlem af "Mjölkdroppens" styrelse. Om barnets moder lever och sjelf vårdar detsamma, skall läkaren äfven förvissa sig om, att hon är oduglig som amma. Dessa be-

Tillredning av mjölkblandningar vid centralen Karl Krooksgatan 60—64 omkring 1930.

En interiör från väntrummet till centralen vid Karl Krooksgatan.

stämmelser äro afsedda att så mycket som möjligt förebygga missbruk af anstalten. Inskrifvet barn skall i regel en gång i veckan företes å anstalten, för att undersökas och vägas. Läkaren träffas å anstalten två gånger i veckan på be-

stämda tider. Läkarebehandling i ordets vanliga mening meddelas icke å "Mjölkdroppen", utan dess verksamhet är strängt begränsad till den dietistiska. Wid otillfredsställande helsotillstånd hos någon af dess skyddslingar af annan

art än som står i samband med denna, hänvisas barnet till vederbörande distriktsläkare, detta äfven af det skäl, att obemedlade då kunna få nödig medicin fritt på kommunens konto."

Det nämnda mötet ledde till att den 26 februari 1904 Föreningen Mjölkdroppen i Helsingborg bildades.

Pengar skaffades genom gåvor och donationer. Flera av styrelsemedlemmarna lade ner ett ihärdigt arbete för att samla in de medel som erfordrades. Verksamheten förlades till förhyrda lokaler vid Karl Krooksgatan.

Verksamheten började den 10 juni 1904 med en sjuksköterska, Kristina Nilsson, som föreståndarinna och Johan Hegardt som läkare. 75 barn skrevs in före årets slut.

Barn från fattiga hem fick mjölkblandningar gratis, de övriga fick betala 10—30 öre per dag alltefter ekonomiska möjligheter. I anslutning till verksamheten startades 1905 en barnkrubba, som dock i brist på medel fick läggas ner 1908. Föreningen var initiativtagare till Barnens Dag och fick också vid flera tillfällen bidrag av överskott från dessa tillställningar.

"Dropparna" blir barnavårdscentraler

I slutet av 1920-talet började en förändring av verksamheten att aktualiseras på allvar. Doktor Arvid Wallgren i Göteborg hade, bland annat i föredrag, pläderat för en mer aktiv förebyggande barnhälsovård genom inrättande av

Överläkaren Herbert Enell undersöker en till synes frisk gosse.

barnvårdscentraler. Större vikt skulle läggas vid att upplysa, undervisa och övervaka i fråga om barnets uppfödning och vård.

En av Svenska Läkarsällskapets Pediatriska Sektion tillsatt kommitté lade 1923 fram förslag till organisation av barnhälsovården vid barnvårdscentraler. Den första centralen hade öppnats 1921 i Solna av doktor Axel Höjer genom omorganisation av Mjölkdroppen där.

I Helsingborg beslöts en motsvarande omdaning 1928. Den som ledde arbetet var David Lindsjö, sedermera generalfältläkare. Utdelningen av färdigberedda mjölkblandningar blev en detalj av mindre betydelse. De mödrar, som måste föda upp sina barn med flaska, fick lära sig att själva tillreda mjölkblandningarna. Huvudvikten av verksamheten kom att läggas på övervakning och kontroll av barnens tillstånd och på råd och hjälp. Övervakningen, som att omfatta även bröstbarn och mycket stor vikt lades vid att uppmuntra bröstuppfödningen.

Den nya huvudcentral vid Karl Krooksgatan 60—64, som öppnades 1930, väckte stor uppmärksamhet och angavs till och med som "den modernaste i Sverige, ja, kanske i Europa". Studiebesöken var många och kom från länder som Danmark, Finland, England, Frankrike, Ungern, Jugoslavien, Schweiz och Kina. Besök gjordes också av en kommission utsedd av Nationernas Förbunds hälsovårdsorganisation.

Helsingborg deltog i början på 1930-

talet i en av medicinalstyrelsen ledd försöksverksamhet benämnd "För- och eftervård vid barnsbörd", som i vad avsåg eftervården skedde vid barnvårdscentralerna.

Efter några år, 1937, kom en lag om statsbidrag till förebyggande mödra- och barnvård. Denna lag var anledning till att Helsingborgs stad blev huvudman för verksamheten och träffade överenskomst med Föreningen Mjölkdroppen om att föreningen skulle utöva den förebyggande barnvården i staden.

Alla förskolbarn får vara med

Från och med 1942 utökades de kontrollerade barnen med en ny årsklass om året, så att från och med 1946 var verksamheten öppen för alla barn i förskoleåldern. Anslutningen till centralerna ökade efter hand. Av 746 födda barn inskrevs år 1929 87 eller cirka 11 procent. 1952 skrevs 92 procent av de födda barnen in.

När Helsingborg återinträdde i lands-tinget 1963 avlöstes den tidigare överenskommelsen med staden av en ny, ännu gällande överenskommelse med Malmöhus läns landsting om föreningens omhändertagande av den förebyggande barnvården i Helsingborg.

Verksamheten omfattar numera hela Helsingborgs sjukvårdsdistrikt med sex fristående barnvårdscentraler. På landsbygden utanför Helsingborg ingår barnhälsovården i distriktssköterskornas verksamhet. Verksamheten leds av

en särskild barnhälsovårdsöverläkare, som vid den centrala enheten har till sitt förfogande en biträdande barnhälsovårdsöverläkare, en föreståndare, psykologer och kontorist. Organisatoriskt ingår barnhälsovården i primärvården i Helsingborgs sjukvårdsdistrikt. Föreningen erhåller anslag från sjukvårdsdistriktet på omkring 300 000 kr om året. Inkomsterna av räntor och utdelningar uppgår till omkring 40 000 kr per år.

Genom initiativ från föreningen har ett betydande arbete lagts ner på vidareutveckling. Här några exempel:

- Kariesprofylax genom fluor och särskild hälsokontroll av 4-åringar påbörjades i mitten på 1960-talet
- Bidrag har beviljats till förhyrning av bröstpumpar
- Samarbetet med socialvården har utvecklats långt och föreningen har deltagit i en försöksverksamhet med socialarbetare vid centralerna. Bakom detta projekt stod den statliga utredning, som gjordes av Barnomsorgsgruppen
- Genom anlitan av docenten Karin Stensland-Junker som utbildare har det sk BOEL-provet (BOEL = Barnet Orienterar Efter Ljud) kunnat införas
- Föreningen har tidigt satt i gång föräldrautbildning, en numera obligatorisk uppgift för sjukvårdshuvudmännen
- Under 1980 påbörjades en nutritionsundersökning, som skall omfatta vissa särskilda grupper, såsom invandrarbarn, allergiska barn, barn till vegetarianer och barn på daghem.